

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської

**Методичні рекомендації до
практичних та лабораторних занять
і виконання завдань для самостійної
роботи з дисципліни
«Культура мовлення з практикумом
виразного читання»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності А2 Дошкільна освіта
галузі знань А Освіта
(освітня програма «Дошкільна освіта»)

Укладач – канд. філол. наук, доцент Шостак О. О.

Рівне
РДГУ
2026

УДК 811.161.2'27 (072)

М 54

*Рекомендовано до друку кафедрою дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
(протокол № 7 від 09 червня 2026 р.)*

*і навчально-методичною комісією педагогічного факультету
(протокол № 5 від 16 червня 2026 р.)*

Рівненського державного гуманітарного університету

Рецензенти:

Федорова Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Антончук Олександр Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри стилістики та культури української мови Рівненського державного гуманітарного університету.

М 54

Методичні рекомендації до практичних занять і виконання завдань для самостійної роботи з дисципліни «Культура мовлення з практикумом виразного читання»: для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта галузі знань А Освіта (освітня програма «Дошкільна освіта») / уклад. :О. О. Шостак. 2-ге вид., допов. і перероб. Рівне : РДГУ, 2026. 79 с.

УДК 811.161.2'27 (072)

Методичні рекомендації – частина навчально-методичного забезпечення дисципліни «Культура мовлення з практикумом виразного читання», що входить до навчальних планів підготовки бакалавра за спеціальністю А2 Дошкільна освіта (освітня програма «Дошкільна освіта»). У методичних рекомендаціях представлено загальні вказівки щодо підготовки до практичних занять і виконання завдань для самостійної роботи. Подано плани практичних і лабораторних занять, тести для модульного контролю, перелік художніх творів для виразного читання, питання для підготовки до підсумкового контролю і список рекомендованої літератури.

© О. О. Шостак, 2026 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Загальні вказівки з підготовки до практичних і лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи.....	5
Плани практичних та лабораторних занять і методичні рекомендації щодо виконання завдань для самостійної роботи.....	6
Тести для модульного контролю.....	34
Перелік художніх творів для виразного читання.....	42
Питання для підготовки до підсумкового контролю.....	69
Рекомендована література.....	72

ПЕРЕДМОВА

«Культура мовлення з практикумом виразного читання» – обов’язкова дисципліна освітньої програми першого (бакалаврського) рівня «Дошкільна освіта» за спеціальністю А2 Дошкільна освіта.

Мета навчальної дисципліни – сприяти формуванню професійної мовленнєвої культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Завдання навчальної дисципліни:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з теоретичними засадами культури мовлення та виразного читання;

- оволодіти літературними нормами української мови;

- сприяти засвоєнню кращих зразків дитячої літератури;

- виробити уважне і критичне ставлення до власного мовлення і суспільної мовної практики;

- сформувати уміння і навички виразного читання та розповідання художніх творів різних жанрів;

- розвивати уміння користуватися загальномовними і спеціальними словниками;

- оволодіти прийомами підготовки і виголошення публічних виступів;

- формувати уміння здійснювати літературознавчий і виконавчий аналіз художнього тексту.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, практичних і лабораторних занять, консультацій, самостійної роботи, колоквиуму.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних та лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи слід завести окремий зошит.

2. У зошиті необхідно зазначити тему і план заняття, виконати письмові завдання.

3. Для якісної підготовки до заняття обов'язково опрацювати матеріали лекції та інші джерела, передбачені темою заняття (підручники, методичні посібники, хрестоматії, журнальні статті).

4. Зошит для практичних та лабораторних робіт і виконання завдань для самостійної роботи повинен бути охайним та естетично оформленим.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

Теоретичні засади культури мовлення та виразного читання

Тема 1. Мова і мовлення. Культура мовлення та її основні комунікативні ознаки

Практичне заняття № 1

Теоретичні засади культури мовлення (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Загальне поняття про мову і мовлення, культуру мови і культуру мовлення.
2. Зміст понять «національна мова», «діалект», «літературна мова», «сучасна українська літературна мова».
3. Функції мови і мовлення.
4. Комунікативні ознаки культури мови: правильність, точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доречність.
5. Основні різновиди мовлення.
6. Проблема співвідношення мови і мислення.
7. Значення культури мовлення в професійній діяльності вихователя.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Поясніть висловлювання:
 - а) О. О. Потебня: «Мова є засобом не виражати готову думку, а створювати її».

б) Вільгельм фон Гумбольдт: «Різні мови... є в дійсності різними світоглядами... Своєрідність мови впливає на сутність нації, як тієї, яка розмовляє нею, так і тієї, для якої вона чужа, тому уважне вивчення мови повинно включати в себе все, що історія і філософія зв'язує з внутрішнім станом людини».

в) Ф. Ніцше: «Та чи інша спільнота людей може виникнути тільки в результаті свідомого використання мови».

2. Дайте визначення поняття «суржик». Прокоментуйте у зв'язку з цим висловлювання О. Сербенської:

«Мішаниною двох мов – української та російської – говорить частина людності України, хоч загальноновизнано, що користуватися сумішшю з двох мов – це одне з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру. Скалічена мова отупляє людину, зводить її мислення до примітива. Адже мова виражає не тільки думку. Слово стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує. Суржик в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалася упродовж віків, загрожує змінити мову, яку прийняв Тарас Шевченко, показавши світові її красу й силу, плекали Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, записуючи її “нестертий слід ... самотійно між культурні мови”».

3. На які проблеми культури мови вказують наведені прислів'я?

Красно говорить, а слухать нічого.

Зайве слово, як в очах полова.

Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.

Умієш говорити – умій і слухати.

Спочатку подумай, а тоді скажи.

Порожня діжка гучить, а повна мовчить.

4. Ознайомившись із поетичним уривком, поміркуйте, на які проблеми культури мови образним словом указує Ганна Черінь у романі «Слова».

Слова,
слова,
слова...
Однаких не знайдете два.
Як може людська голова
Вмістити ці скарби?!
Не може!
Та кожне створіння Боже
Частину з багатства слів
Збирає, як хто зумів:
Той багато
Складає книжки на полиці.
Той лиш про свято,
Як гості в світлиці.
А на будень
Кілька десятків слів
та й буде.
Інший, немов Юпітер,
Шумить,
Гримить,
Слова розкидає на вітер.
Сотню на мить.
Інші, іще молоді,
Вчаться пильно слова писати
Вилами по воді.

5. Розкрийте причини недостатнього рівня культури мовлення та способи підвищення мовленнєвої культури.

6. Підберіть 10–15 прислів'їв і приказок про мову.

7. Прочитайте текст. Який стилістичний засіб покладено в його основу? А що, на вашу думку, ще може язык? Запишіть вислови, які б доповнювали ряди однорідних членів, поданих у тексті.

Що може людський язык...

Одного разу, як розповідають історики, філософ античної Греції Ксанф запросив гостей. Перед цим дав наказ своєму рабові Езопу подати на вечерю найкращу страву. Езоп купив язики і приготував із них страви. Ксанф поцікавився, чому Езоп подає лише язики, і почув мудру відповідь:

– Ти наказав купити найкраще. А що може бути на світі краще, ніж язык? За допомогою языка будують будинки, розвивають культуру. За його допомогою ми вивчаємо науки і отримуємо знання, за допомогою языка люди можуть спілкуватися одне з одним, вирішувати різні справи, просити, вітати, миритись, давати, отримувати, виконувати прохання, говорити про свою любов, освідчуватися в коханні. Ось чому й треба думати, що нема нічого кращого за язык.

Іншого разу Ксанф дав розпорядження, щоб Езоп приніс до обіду найгірше. Езоп знову пішов купувати язики. Господар здивувався. Тоді Езоп став пояснювати:

– Ти наказав принести найгірше. А що є на світі гірше за язык? За допомогою языка люди засмучують і розчаровують одне одного, лицемірять, брешуть, обдурюють, хитрують, сваряться. Язык може запродати, образити. Чи може бути що-небудь гірше за язык?

8. Прочитайте монолог виховательки дитсадка і проаналізуйте його з точки зору чистоти мовлення та професійної етики. Замініть у тексті всі ненормативні словосполучення нормативними. Чи спілкувалися ви з подібними до героїні вихователями?

Всіх навчу, як сама вмію!

Здрасте, мамочка! Ви хотіли бачити вихователів? Так це я, дуже приємно, Єлена Петровна. Як прізвище дитини? А, це ж наші Петенька. Петя! Не трогай Наташеньку, а то поставлю обох в кут! Іди сюди! Шаловливий у Вас малюг, але розумний, ще малиш, а вже все розуміє. Скажи йому: «Лягай у ліжечко», – зараз заспає. От Оксанка – розбалована дитина, ще й брудна, чобіт йде на очі, сорочки в калюжі. Не люблю таких дітей, та й мамуля в неї сама неаккуратна. Ой, вибачаюсь, знов б'ються! Анічка, моя лапочка, не плач! Надічка, візьми виделку і поділи грушку пополам. І покладіть тарілочку! А в Ані щічки – як яблучко. Ой ти ж моє сонечко, подивись в дзеркало – красуня! Дай я тобі стрічку виправлю. Ви, мамочка, забираєте Петю? Дивіться сюди: він шафчик Вашої дитини, там на полиці його сорочки лежать. І не забудьте: у нас завтра дитячий ранок, а Петя Ваш не вірно український віршик вимовляє, якось по-руськи в нього виходить, та нічого, ладно, я з ним займаюсь – і все буде в порядку! У мене в групі ні одна дитина без українського в школу не піде. Всіх навчу, як сама вмію!

9. З'ясуйте зміст словосполучень. Чи можна їх вживати як синонімічні?

Літературна мова – мова літератури – художня мова; усна мова – розмовна мова; писемна мова – книжна мова; мова – мовлення; правові норми – правові акти – мовні норми.

Тема 2. Норми сучасної української літературної мови

Практичне заняття № 2

Норми сучасної української літературної мови (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Мовна норма – центральне поняття культури мови.
2. Типологія мовних норм.
3. Відображення норм сучасної літературної мови у сфері кодифікації.
4. Шляхи оволодіння нормами літературної мови.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Заповніть таблицю:

Норми літературної мови	Тлумачення норми	Приклади
Орфоепічні		
Лексичні		
Граматичні		
Стилістичні		
Орфографічні		
Пунктуаційні		

2. Запишіть слова і визначте наголос.

Чотирнадцять, помилка, роблю, читання, кулінарія, столяр, батьківський, алфавіт, кілометр, одинадцять, бюлетень, олень, ненависть, металургія, разом, завжди, симетрія, ранковий, фаховий, текстовий.

3. Подані слова поділіть на дві колонки: зліва запишіть фонетичною транскрипцією слова зі звуками [дз], [дз'], справа – зі звукосполученням [д з].

4. Виправіть помилки, унаслідок яких відбувається порушення милозвучності української мови. З чим вони пов'язані?

1. Ми були у Охтирці. 2. З'їзд екологів проходив в Києві. 3. За вікном вагона все нові і нові краєвиди. 3. З скелі відкривається чудовий краєвид. 4. В листі є багато помилок. 5. Потім ввійшов чоловік. 5. Надо мною – сонце. 6. Працюєм з ранку до вечора. 7. Таке і у сні не побачиш.

5. Вивчіть скоромовку Г. Бойка. Звертайте увагу на вимову звука [ч]. Яка літературна норма її регулює?

Качечка кряче –

Каченят не баче.

Кличе качечка курчат:

– Чи не бачили качат?

6. Знайдіть порушення лексичних норм у словосполученнях, виправіть помилки.

Престиж фабрики, авторитет службовця, престижна кандидатура; відносини між батьками, приятельські стосунки, відношення зі співробітниками; сфера діяльності, у ділянці освіти, болі в галузі серця; спільна розмова, загальне засідання, загальні турботи; екзаменаційний білет, проїзний квиток, студентський білет.

7. Відредагуйте речення відповідно до лексичних норм української мови.

1. Роздався телефонний дзвінок. 2. Дирекція не прогадає. 3. В скільки годин відходить наш автобус? 4. Повістка дня слідує. 5. Редакція приносить свої вибачення. 6. Приступаєм до обговорення. 7. Першим ділом треба вирішити це питання. 8. Це сама відповідальна задача. 9. Збитки складають 10 процентів.

8. Замініть слова-русизми на нормативні слова української мови.

Толковий фахівець, здавати іспит, заповнити пробіли в знаннях, готувати штамповщиків, роцотна відомість, сітка підприємств, культурне міроприємство, поставити підстанник, державна казна, вищий учбовий заклад, малоімущі громадяни, слідуюче питання.

9. Замініть літературними діалектні та просторічні слова.

1. Частку не з дієсловом слід писати не вмісті, а окремо. 2. Робітники і селяни Галичини були під тройним гнітом. 3. Підприємці відмовляються від своїх поступків. 4. Брати, а характери у них не одинакові. 5. Мені наравиться вчитись у нашій школі. 6. Нещодавно у нас був неприємний інцидент. 7. У нас з ним нерушима дружба. 8. Спочатку вона була зовсім другою людиною.

10. Узгодьте числівники з іменниками.

(Один) ручка, (один) озеро, 51 (день), 2341 (кілометр), два (стіл), три (дуб), чотири (вчитель), обидва (селянин), три (киянин), п'ять (зошит), півтора (рік), півтори (тонна), сто один (школа), сто десять (книги), п'ять сотих (гектар), три десятих (метр), одна четверта (поле), дві цілі й одна четверта (яблуко), два з половиною (кілометр), перше (лютий), друге (червень), (два) (хлоп'ята), (три) (телята).

11. Визначте порушення синтаксичних норм у поданих словосполученнях. З чим вони пов'язані?

План по заготівлі, по технічним причинам, заходи по забезпеченню, змагання по стрільбі, досвід по роботі з батьками, працюють по багато років, по заявках, цех по виготовленню, мешкати по вулиці, раз по раз, по всіх

правилах, не по прямому призначенню, по наказу директора.

12. Узгодьте присудок із підметом, дописуючи потрібні закінчення.

1. Три студент() нашого факультету взяв() участь у змаганнях із баскетболу. 2. Більшість абітурієнтів з'явил()ся на екзамен вчасно. 3. Ряд підприємств нашого міста працю() щосуботи. 4. Тридцять один дитячий садок Харкова отрима() благодійну допомогу. 5. Усі, хто отрима() читацький квиток, мож() користуватися бібліотекою. 6. Частина працівників університету відпочивал() в санаторіях Криму. 7. Кілька учасників конференції запізнил()ся на її відкриття.

13. Перебудуйте речення з дієприслівниковими зворотами згідно з лексичними і синтаксичними нормами.

1. Готуючися до заняття з математики, знайшовся в мене підручник. 2. Прочитавши лекцію, усе стало нам зрозуміло. 3. Беручи на кафедрі літературу, нас здивував її широкий вибір. 4. Приймаючи участь у конференції, нам надали можливість виступити з доповіддю. 5. Пишучи текст доповіді, було використано багато літератури. 6. Зустрівшись з другом на вулиці, було вирішено піти на тренування разом.

Тема 3. Стилi мови i мовлення

Практичне заняття № 3 *Стилi мови i мовлення (2 год.)*

Контрольнi питання:

I. Теоретична частина:

1. Стилiстика як наука.
2. Поняття стилю мовлення.
3. Характеристика стилiв мовлення: розмовно-побутового, наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Прочитайте афоризми і поясніть, як у них розкривається поняття стилю:

Ф. Честерфілд: «Стиль – одяг думок».

В. Гюго: «Стиль – як кришталі: від чистоти його залежить блиск».

2. Опишіть спільні та відмінні риси наукового й офіційно-ділового стилю. Складіть таблицю.

3. Вкажіть вимоги до автобіографії як документа ділового мовлення. Напишіть автобіографію.

4. З'ясуйте, до якого стилю належать запропоновані тексти, визначте їх мовні особливості. Обґрунтуйте свою думку.

Дош – рідкі атмосферні опади, що випадають із хмар на земну поверхню у вигляді крапель. Діаметр дощової краплі становить 0,5 мм і більше. Випадання дощу пов'язане з коагуляцією окремих крапель води і таненням кристалів льоду в хмарах. Розрізняють облоговий та

зливовий дощ. Облоговий дощ випадає переважно з шарувато-дощових та високо-шаруватих хмар і охоплює значні території (до сотень тисяч км²). Він може тривати від кількох до десятків годин. В Україні облогові дощі найчастіше бувають восени в зонах мішаних лісів та лісостепу. Зливовий дощ пов'язаний із конвекцією повітряних мас і випадає з шарувато- і купчасто-дощових хмар. Порівняно з обловим, зливовий дощ має більшу інтенсивність (понад 1 мм/хв) і меншу тривалість. В Україні зливи охоплюють у середньому площу до 20 км², улітку іноді випадають окремими плямами. У холодний період при підвищенні температури бувають дощі зі снігом. В Україні це найчастіше спостерігається в степовій зоні під час проходження циклонів із Середземномор'я. Іноді дощі випадають у вигляді прозорих льодових кульок діаметром 1–3 мм, що зумовлено від'ємною температурою нижнього шару повітря (З енциклопедії).

Геній України

Шевченко мав сильних попередників в українській літературі, але, незважаючи на це, він став її справжнім основоположником. Справа не тільки в тому, що в поезії Шевченка заграла всіма тонами звучна й ніжна українська мова. Справа не тільки в тому, що Шевченко ствердив і виховав національну гідність українського народу. Справа не тільки в тому, що Шевченко нагадує своїм універсальним талантом (він був живописцем, драматургом, прозаїком, гравером, філософом, критиком і передовсім – геніальним поетом) таких людей, як Леонардо да Вінчі. Справа насамперед у тому, що завдяки Шевченкові українською мовою були написані твори, які мають як з естетичного, так із ідейного боку світове значення. Тут неможливо не згадати слів Франка, які найточніше визначають суть Шевченка-мислителя й творця: «Він є немов великий факел з українського воску,

що світитися найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу...».

Ставши класиком України, Шевченко став «класиком для всіх народів» (Луї Арагон)... Шевченко зробив для української літератури те, що ... Гете для німецької, Шекспір для англійської. Ні, більше. Він підніс українське письменство до рівня загальнолюдських ідеалів, і тому, як представник нації, що не мала своєї державності, став символом не тільки художнього, але й політичного її суверенітету. Шевченко – одне з найбільших прав України на міжнародну повагу. У цьому праві немає жодного образливого слова для інших націй. Воно все, від початку до кінця, написане любов'ю до всіх народів, до всіх людей на Землі... (Д. Павличко).

5. Поясніть значення слів, складіть із ними речення публіцистичного стилю: креативний, картатий, крилатий, звияжний, маргінальний, розлогий.

6. Випишіть уривки текстів художнього стилю. Визначіть основні риси цього стилю.

7. Побудуйте діалог (4–5 реплік) про пори року, улюблену іграшку, книжку, мультфільм тощо. Поясніть обрані словесні й структурно-організаційні засоби.

8. Заповніть таблицю «Стилістика мови»:

Розділ стилістики мови	Основні засоби	Приклади
Фоностилістика		
Лексична стилістика		
Фразеологічна стилістика		
Словотворча стилістика		

Морфологічна стилістика		
Синтаксична стилістика		

9. Встановити, який прийом звукопису застосував автор і який ефект (образне сприйняття) творить звукопис у тексті.

1. Ти – печаль відлетілої вдаль лелеки, хвиль Дніпрових, мов дум весняних потік (Г. Світлична). 2. Вдарю з свистом в спокої смердючі, розшумлю застиглиї світи! Спопеляться кублища гадючі! Ненависна гусинь облетить (Л. Танюк). 3. Ти не виболюєшся болем, ти не роздерта на шматки, та вже, крута і непокірна, ти випросталася для волі, ти гнівом виросла (В. Стус). 4. Сто років, як сконала Січ. Сибір. І соловецькі келії, і глупа облягає ніч пекельний край і крик пекельний (В. Стус). 5. І то не шепіт, а мольба за тим, чому уже не бути, за тим, чого уже нема (О. Доріченко).

10. З поданих речень випишіть у колонку терміни, діалектні та емоційно забарвлені слова. Два слова введіть у такий контекст, який би виявив їх функціонування в іншому (аніж той, із якого вони виписані) функціональному стилі. Яке стилістичне значення цих трьох груп лексики?

1. Легінь був у червоних гачах, які носять гуцули у свято, у довгій домотканій сорочці. За широким чересом, оздобленим дорогими бляшками і прикрашеним дармовисами, стирчала різьблена мідна люлька, плечі закривав сердак, а в руках мав топірець з різьбленим топорищем (Ю. Федькович). 2. Білки – це складні сполуки вуглецю з воднем, киснем, азотом і деякими іншими хімічними елементами (З підручн.). 3. «На добридень, ти моя голубко!» – «На добридень, мій коханий друже!» –

«Що ж сьогодні снилось тобі, любко?» – «Сон приснився, та дивненький дуже». – «Що ж за диво снилось тобі, мила?» – «Мені снились білії лелії...» – «Тішся, мила, бо лелія біла – Квітка чистої та любові надії!» (Леся Українка).

4. Усякий механізм, який виконує роботу, повинен звідкись діставати енергію, за рахунок якої ця робота виконується. У найпростіших випадках механізм лише передає механічну роботу від джерела енергії до споживача (З підручн.). 5. Витягалось найкраще лудіння (одежа), нові крашениці, писані кептарі, череси і табівки, багато набивані цвяхом дротяні запаски, черлені хустки шовкові і навіть пишна та білосніжна гугля, яку мати обережно несла на ціпку через плече (М. Коцюбинський). 6. Еней в біді, як птичка в клітці; Запугався, мов рибка в сітку (І. Котляревський).

11. Перепишіть речення. Підкресліть слова-омоніми, з'ясуйте їх типи.

1. Вийдеш подивиться в жолобок, криницю і море безкрає. Ти вічний без краю!.. 2. Язви язик мій за хули Та язви мира ізціли. 3. А журавлі летять собі додому ключами. А ключ од комори Із-за пояса украде... 4. Розвернулося весілля. Музикам робота. І гармонія, і сила, Музика, та й годі. 5. Діти мої, думи мої, Квіти мої, діти! Виростав вас, доглядав вас – Де ж мені вас діти? 6. Та я й не волох: так тільки – був колись у Волощині, а люде й зовуть Волохом, сам не знаю за що. 7. Мати стан гнучкий, високий, а серця не мати. Дочка вечерять подає. А мати хоче научати, Та соловейко не дас. 8. Не благай, не проси, Не клепає коси. Мовчки дивиться на сей бік, Рве на собі коси... 9. Так жаль маленьких діток стало. Посходились жалкувати, Жалю задавати. 10. Зоря всесвітня зійшла! І мир, і радість принесла На землю людям. А щоб збудить Хиренну волю, треба миром, Громадою обух сталить (За Т. Шевченком).

12. Користуючись фразеологічними словниками, підберіть фразеологічні антоніми до наведених стійких мовних конструкцій. Поясніть їх значення. Два фразеологізми та їх антоніми введіть у контекст.

Намотати на вус; за тридев'ять земель; купатися в розкошах; кури не клюють; летіти ковбасою; трубити в кулак; держати хвіст бубликом; скакати цапа; як батіг на мотовило; як на голках.

13. Порівняти стилістичні можливості слів із нульовою суфіксацією і слів із суфіксами. Визначити, чи залежить від структури слова колорит тексту.

1. Отак собі гарненько сам посиджу, із молодим дубком погомоню, позичу в хмар вечірнього вогню та привітаю прохолоду свіжу (А. Малишко). 2. Хмаровище стигло – тяжкий урожай краплин, що, мов ягоди, круглі і разючі, бубнявють, повняться й ситяться в тучі... (М. Бажан). 3. Вітерець легенький тихо трепетав... Хлопець, не прощаючись, у бої помчав (К. Герасименко). 4. Земле, моя всеплодющая мати, сили, що в твоїй живе глибині, краплю, щоб в бою сильніше стояти, дай і мені! (І. Франко).

14. Визначити стилістичні фігури в поетичних текстах І. Франка, пояснити їх змістотворчу й експресивну функцію.

1. Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі,
Розвійтеся як тихе зітхання!
Незгоєні рани, невтишені жалі,
Завмерлеє в серці кохання.

В зів'ялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто знає, який я чуття скарб багатий
В ті вбогії вірші вкладаю?

2. Нехай ти тїнь, що гине десь,
Мана, луда – одначе
Чому ж без тебе серце рвесь,
Душа болить і плаче?
Нехай ти тїнь, мана, дїм з карт
І мрія молодеча,
Без тебе жить – безглуздий жарт,
І світ весь – порожнеча.

3. За насміх твій, за весь твій чар,
За той болючий, клятий дар –
З тернових колючок букет.

4. Сам від себе геть, за море,
Я тікаю... Чи втечу?

Тема 4. Техніка мовлення. Засоби логіко-емоційної виразності читання й мовлення

Практичне заняття № 4

Техніка мовлення. Засоби логіко-емоційної виразності читання й мовлення (2 год.)

Контрольні питання:

І. Теоретична частина:

1. Складові частини техніки мовлення: дихання, голос, дикція, орфоепія, наголос.
2. Місце засобів логіко-емоційної виразності в системі виразного читання.
3. Позамовні засоби виразності (поза, жести, міміка).

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Запропонуйте тренувальні вправи для розвитку дихання та артикуляційного апарату (по 2–3 вправи).

2. Підберіть тексти малих фольклорних жанрів, віршовані твори, які, на вашу думку, можна використовувати для тренування голосу.

3. Виразно прочитайте наведені тексти. Перепишіть їх, підкресліть слова, на які падають логічні наголоси. Обґрунтуйте ваш вибір.

Висне небо синє,
Синє, та не те!
Світить, та не гріє
Сонце золоте.

Оголилось поле
Од серпа й коси;
Ніде приліпитись
Крапельці роси (Я. Щоголів).

Мамине свято
Чом сьогодні мама сяє,
Посміхаючись до всіх?
Забарився я – не лає.
В домі скрізь лунає сміх.

Нині в нас велике свято!
Вже у двері стука хтось!
То приніс до мами тато
Запашний букет мімоз!

Що морозиво для мене,
У кіно я не піду!..
Я для тебе, рідна нене,

Перші проліски знайду!

До чола торкнуся губами,
Ніжні квіти їй віддам,
Щоб була довічно мама
І щаслива, й молода (В. Письменна).

4. Перепишіть тексти. Позначте паузи, схарактеризуйте їх за тривалістю (коротка, середня, довга) і за функцією (логічна, психологічна, ритмічна, граматична).

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю.

Біжить котик рятувати,
За вушечко витягати.

Витяг кицю за вухо
Та й посадив, де сухо (Українська народна пісня).

Минув день, минув другий, а потім третій і четвертий, як бачив я востаннє Федю Гуску.

Наче у воду пірнув мій Федя. Розпитував, але ніхто докладно не міг сказати, де він є.

Одні казали – на хутори пішов, другі запевняли – до дядька в гості на храм чкурнув.

І раптом на п'ятий день увечері отримуємо листа. Сидимо ми в кімнаті осередковій, коли це вбігає Ягор Еко (як ми його прозвали), матлає білим конвертом і гукає:

– Братці, лист!

– Од кого?

– Вгадайте!

– Та кажи від кого? – гуртом кинулись до нього, і Ягор вигукнув:

– Од Феді (Юрій Вухналь).

5. Орієнтуючись на знаки партитури тексту, прочитайте уривок із твору Яреми Гояна «Сповідь перед матір'ю»:

- Використайте мелодії злету і спаду (підвищення і пониження голосу), позначені стрілками після слів, у яких змінено мелодії.

Станемо на коліна перед Матір'ю-Україною↑ і помолимося, як Матері↓ Божій.

Станемо на коліна перед Матір'ю↑ і душею засвітимось праведно↓, як на сповіді.

Станемо на коліна перед Україною↑ – і виростемо духом аж до небес↓.

Є на світі одна Україна↑, як тільки одна є в нас мати↑, і їй наша найсвятіша, дитинна любов↓!

- Уповільніть та прискорте темп читання, виявивши гнучкість голосу (уповільнення темпу позначено пунктирною лінією, прискорення – штриховою).

Станемо на коліна перед Матір'ю-Україною і помолимося, як Матері Божій.

Станемо на коліна перед Матір'ю і душею засвітимось праведно, як на сповіді.

Станемо на коліна перед Україною – і виростемо духом аж до небес.

Є на світі одна Україна, як тільки одна є в нас мати, і їй наша найсвятіша, дитинна любов!

- Прочитайте уривок, змінюючи силу голосу (слідкуйте за вказівками в дужках перед реченнями).

(Голосно) Станемо на коліна перед Матір'ю-Україною і помолимося, як Матері Божій.

(Тихіше) Станемо на коліна перед Матір'ю і душею засвітимось праведно, як на сповіді.

(Так само) Станемо на коліна перед Україною – і виростемо духом аж до небес.

(Голосно) Є на світі одна Україна, (тихіше) як тільки одна є в нас мати, (голосно) і їй наша найсвятіша, дитинна любов!

6. Визначте, яким тоном розмовляють із Попелюшкою батько, мачуха, сестри, фея, принц. Слова для довідок: добрий, злий, захоплений, байдужий, грубий, ніжний, здивований, переляканий, сумний, офіційний, дружній.

Створіть мовленнєву ситуацію (на вибір: батько, мачуха, сестри, фея, принц).

Коментар: два останні завдання потрібно виконувати усно на практичному занятті; удома слід потренуватись.

Змістовий модуль 2

Практичне використання засобів логіко-емоційної виразності читання й мовлення

Тема 5. Читання й розповідання різних за жанрами творів художньої літератури і фольклору

Лабораторне заняття № 1

Читання оповідань для дітей (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Оповідання як літературний жанр. Види оповідань.
2. Особливості читання оповідань.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтесь із біографією В. Сухомлинського.

2. Підготуйтеся до виразного читання оповідання В. Сухомлинського «Як Сергійко навчився жаліти».

Прослухайте аудіозаписи:

<https://youtu.be/Y26wYkdPMFA>;

<https://youtu.be/Y28RyIP2Y-Q>.

Складіть план тексту.

Підготуйте партитуру оповідання (підкресліть слова, на які падають логічні наголоси; позначте паузи; підвищення і пониження голосу; уповільнення та прискорення темпу; зміну сили голосу (вказівки в дужках перед вагомими за змістом реченнями – «голосно», «тихіше»)). Також поміркуйте над особливостями тону (сумний, здивований, співчутливий).

Як Сергійко навчився жаліти

Маленький хлопчик Сергійко гуляв біля ставка. Він побачив дівчинку, що сиділа на березі.

Коли Сергійко підійшов до неї, вона сказала:

– Не заважай мені слухати, як хлюпають хвилі. Сергійко здивувався. Він кинув у ставок камінець. Дівчинка запитала:

– Що ти кинув у воду? Сергійко ще більше здивувався.

– Невже ти не бачиш? Я кинув камінець. Дівчинка сказала:

– Я нічого не бачу, бо я сліпа.

Сергійко від подиву широко відкрив очі й довго дивився на дівчинку.

Так, дивуючись, він і додому прийшов. Він не міг уявити: як це воно, коли людина нічого не бачить?

Настала ніч. Сергійко ліг спати. Він заснув з почуттям подиву.

Серед ночі Сергійко прокинувся. Його розбудив шум за вікном. Шумів вітер, в шибки стукав дощ. А в хаті було темно.

Сергійкові стало страшно. Йому пригадалася сліпа дівчинка. Тепер хлопчик уже не дивувався. Його серце стиснув жаль.

Як же вона, бідна, живе в отакій темряві?!

Сергійкові хотілося, щоб скоріше настав день. Він піде до сліпої дівчинки. Не дивуватиметься більше. Він пожаліє її.

3. Підберіть прислів'я і приказки про доброту.

Лабораторне заняття № 2

Розповідання української народної казки (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Казка як літературний жанр. Види казок.
2. Особливості виконання казки.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготуйтеся до розповідання української народної казки «Рукавичка».

Прослухайте

аудіозапис:

<https://youtu.be/3x5RXBftsGs>.

Доберіть різні інтонаційні відтінки для відтворення мовлення дійових осіб.

Складіть план тексту.

Рукавичка

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже:

– Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

– А хто-хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка. А ти хто?

– Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!
 От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:
 – А хто-хто в цій рукавичці?
 – Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?
 – А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!
 – Іди!
 От уже їх троє.
 Коли це біжить лисичка – та до рукавички:
 – А хто-хто в цій рукавичці живе?
 – Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?
 – А я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!
 – Та йди!
 Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик – та й собі до рукавички, питається:
 – А хто-хто в цій рукавичці живе?
 – Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка-сестричка. А ти хто?
 – Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!
 – Та вже йди!
 Уліз і той. Уже їх п'ятеро.
 Де не взявся – біжить кабан.
 – Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?
 – Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?
 – Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!
 – Оце лихо! Хто не набреде – та все в рукавичку!
 Куди ж ти тут улізеши?
 – Та вже влізу, – пустіть!
 – Та що вже з тобою робити, – йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать кущі, вилазить ведмідь – та й собі до рукавички, реве й питається:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

– Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустіть і мене!

– Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

– Та якось будемо.

– Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, – семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить – лежить рукавичка і ворушиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, – так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

2. Підберіть прислів'я і приказки, що відображають мораль казки.

Лабораторне заняття № 3 ***Розповідання віршів для дітей, малих фольклорних форм (2 год.)***

Контрольні питання:

1. Теоретична частина:

1. Особливості виконання поетичних творів.
2. Робота з текстами малих фольклорних жанрів.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготуйтеся до виразного читання напам'ять віршів для дітей (одного тексту із запропонованого переліку або на власний вибір): Платон Воронько «Їжачок-хитрячок», Марійка Підгірянка «Святий Миколаю», Павло Тичина «А я у гай ходила», Олександр Олесь «Пташка», Тарас Шевченко «Зацвіла в долині», «Садок вишневий», Леся Українка «На зеленому горбочку», Сидір Воробкевич «Мово рідна, слово рідне», Наталя Забіла «Жовтень», «Білі котики».

Ознайомтесь із наведеними нижче пам'ятками.

Як навчитися виразно читати вірші

1. Вдумливо прочитати вірш.
2. З'ясувати значення невідомих слів.
3. За змістом та ідеєю твору підібрати настрій, із яким будете читати текст.
4. У кожному рядку визначити (підкреслити олівцем) стрижневе слово, тобто слово, на яке падає логічний наголос (слово, яке потрібно інтонаційно голосом виокремити, тому що воно найвагоміше в рядку чи реченні).
5. Позначити олівцем паузи: кома – ледь помітна пауза (/); двокрапка й тире – помітна пауза (//); крапка – явна пауза з інтонацією завершеності (///).
6. Над необхідними словами поставити стрілки, що вказують на тон читання (підвищення тону – ↗ ; зниження тону – ↘ ; рівний тон – →).
7. Прочитати кілька разів вірш із дотриманням вимог усіх позначок.
8. Читаючи вірш, уявити картини, які озвучуєте, запам'ятати їх послідовність, із відповідним темпом передавати їх.

9. Вивчити вірш напам'ять, виразно прочитати його своїм близьким і з'ясувати, що вони рекомендують для кращого виконання твору.

Пам'ятка декламатора

1. До читання напам'ять повторити про себе текст вірша.
2. Перед тим, як декламувати, зайняти зручну й правильну позу (стати рівно, розправити плечі, набрати потрібну кількість повітря).
3. Назвати автора й твір.
4. Читання вірша можна супроводжувати жестами, проте рухи рук мають бути стриманими, щоб не втомлювати й відволікати слухача.
5. Не поспішати під час читання, набирати повітря рівними частинами під час пауз.
6. Не варто занадто голосно читати вірш, оскільки майстерність у читанні художнього твору визначається передусім темпом, інтонацією, дотриманням пауз, настроєм, а також мімікою, жестами та ін.

2. Вивчіть напам'ять прислів'я і приказки, загадки, скоромовки, лічилки, заклички (по два тексти кожного фольклорного жанру).

Тема 6. Публічні виступи, їх жанри

Практичне заняття № 5

Публічні виступи, їх жанри (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Публічний виступ. Жанри сучасного публічного мовлення.

2. Загальні вимоги до публічного виступу та специфіка його структури.
3. Підготовка публічного виступу.
4. Врахування особливостей аудиторії.
5. Вимоги до особистості оратора.

II. Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть пам'ятку на тему: «Як перебороти страх і невпевненість перед публічним виступом».
2. Розробіть схему «Структура професійної публічної промови». Прокоментуйте запропоновані в ній частини.
3. Сформулюйте десять правил успішного публічного виступу. Прокоментуйте кожне з них.
4. Проаналізуйте висловлювання і дайте характеристику таким якостям промови, як стислість, доцільність, надмірність.

Софокл писав: «Багато говорити і багато сказати не є одне й те саме».

Цицерон повторював: «Найвеличніша з чеснот оратора – не тільки сказати те, що треба, але й не сказати того, що не треба».

5. Наведіть приклади одного з видів жанрів публічних виступів: доповідь (політична, наукова, ділова), промова (розважальна, інформаційна, вітальна, агітаційна), виступ, повідомлення.

6. Уявіть, що вам доведеться виступити перед випускниками загальноосвітньої школи з агітаційною промовою «Ваш найкращий вибір – РДГУ, спеціальність “Дошкільна освіта”». Розробіть аргументацію цієї теми – тези. Виділіть головні (сильні) аргументи та другорядні (слабкі).

ІНДЗ

1. Підготуйте текст публічного виступу і презентацію до нього.

2. Запишіть відео з виразним читанням твору (на власний вибір).

ТЕСТИ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1

Теоретичні засади культури мовлення та виразного читання

1. *Культура мови – це:*

- 1) галузь мовознавства, що займається утвердженням (кодифікацією) норм на всіх мовних рівнях;
- 2) лінгводидактична наука, яка вивчає стан і статус норм сучасної української мови в конкретну епоху та рівень лінгвістичної компетенції сучасних мовців, соціальний та особистісний аспекти їх культуромовної діяльності;
- 3) культура володіння словом, обмін повідомленнями з найвищою ефективністю; це система знань, умінь і навичок для осмислення ситуацій, породження і сприйняття висловлення.

2. *Літературна мова – це:*

- 1) різновид національної мови, вживання якого обмежене територією чи соціальною групою людей;
- 2) унормована, загальноприйнята форма національної мови. Вона не протиставляється національній мові, бо, узагальнюючи засоби виразності загальнонародної мови і будучи найвищим досягненням культури мовлення народу, відіграє у складі національної провідну роль, виступає важливим чинником консолідації нації;
- 3) мова сучасних засобів масової інформації, ділового спілкування, науки, освіти, художньої творчості, розмовного стилю.

3. *У чому полягає суть комунікативної функції мови?*

- 1) мовні одиниці, передусім слова, слугують назвами предметів, процесів, якостей, кількостей, ознак тощо;

- 2) мова використовується для комунікації – інформаційного зв'язку між членами суспільства;
- 3) за допомогою мови людина пізнає світ.

4. *Норма літературної мови – це:*

- 1) сукупність правил правопису;
- 2) впорядкування, очищення літературної мови від усього, що суперечить її природі, і опанування всього, що мову збагачує;
- 3) сукупність загальноприйнятих правил, якими користуються мовці в усному і писемному мовленні.

5. *Установіть відповідність між видом норм літературної мови та визначенням:*

- 1) орфоепічні;
- 2) акцентуаційні;
- 3) лексичні;
- 4) словотворчі;
- 5) морфологічні;
- 6) синтаксичні;
- 7) стилістичні;

- а) встановлюють закони щодо доречності вибраних мовних засобів залежно від умов спілкування і стилю;
- б) правила побудови словосполучень і речень, тобто правильне поєднання слів за змістом у відповідних граматичних формах;
- в) охоплюють правила утворення та поєднання граматичних форм слова;
- г) правильне вживання морфем і утворення нових слів за наявними в мові словотвірними моделями;
- г) обґрунтовують вживання слів у властивому для них значенні;
- д) передбачають уміння правильно наголошувати слова;

е) сукупність правил належної вимови звуків і звукосполучень під час мовлення.

6. Установіть відповідність між типом словників і визначенням:

- 1) енциклопедичні;
- 2) лінгвістичні.

а) словники, у яких представлено інформацію про слова (тлумачення прямих і переносних значень слів, з'ясування семантичних відношень між словами (синонімічних, антонімічних), відомості про написання, вимову або походження);

б) словники, у яких наведено відомості про позначувані словами явища і предмети, а також наукові поняття, біографічні довідки про окремих осіб, відомості про населені пункти, країни, різні події тощо.

7. Стилїстика – це:

- 1) наука, яка займається відбором виражальних засобів мови для їх функціонування у мовленні залежно від мети висловлювання та мовленнєвої ситуації;
- 2) наука, яка вивчає лексичний склад мови;
- 3) наука про функціональні стилі мовлення.

8. Установіть відповідність між стилем і його характерними ознаками:

- 1) науковий;
- 2) офіційно-діловий;
- 3) публіцистичний.

а) популярний, простий виклад, який орієнтований на швидке сприймання повідомлень; спрямованість на новизну, динамічність, інформативність; наявність

політичної, морально-етичної оцінки того, про що написано або сказано; наявність авторської оцінки;

б) нейтральність, інформативність, об'єктивність, логічна послідовність, узагальненість, точність, лаконічність, використання загальнонаукової та спеціальної термінології, вживання абстрактних (часто іншомовних) слів у прямому значенні;

в) стандартність, уніфікованість, логічність, достовірність, точність, стислість, документальність, переконливість, емоційна нейтральність, уживання літературної лексики активного складу, термінів, особливо адміністративно-канцелярських та суспільно-політичних; формул, мовних і текстових стандартів, штампів.

9. Техніка мовлення (виразного читання) – це:

- 1) сукупність методів і прийомів, за допомогою яких досягається передбачуваний змістовий та естетичний вплив виголошуваного тексту.;
- 2) дихання, голос, дикція, орфоепія, наголос;
- 3) правильна, виразна артикуляція, засіб якісного розрізнення звуків мовлення.

10. Засоби логіко-емоційної виразності читання й мовлення – це:

- 1) сукупність органічно пов'язаних між собою компонентів виразності, без осмислення і врахування яких неможливо передати логічного та емоційного (внутрішнього, психологічного) змісту мовлення;
- 2) поза, жести, міміка;
- 3) органічна єдність пауз, логічної та емоційної функції наголосів, мелодики, темпу, ритму і голосового тембру.

Змістовий модуль 2

Практичне використання засобів логіко-емоційної виразності читання й мовлення

1. Літературознавчий аналіз тексту передбачає:

- 1) визначення ідейно-виховної та художньо-естетичної цінності твору;
- 2) окреслення завдань читця й аналізу твору з дітьми;
- 3) розкриття наскрізної словесної дії твору та основних етапів її розвитку.

2. Партитура – це:

- 1) графічне відтворення образів художнього твору;
- 2) програма дій виконавця будь-якого тексту, складена за допомогою загальноприйнятих умовних знаків;
- 3) графічне позначення системи художніх образів твору.

3. Установіть відповідність між методом виразного читання і визначенням:

- 1) розповідний;
- 2) ораторський;
- 3) пісенний;
- 4) монотонний;
- 5) речитатив;

а) поєднання співу і декламації; наспівна декламація, заснована на емоційно забарвлених мовних інтонаціях, підвищеннях і пониженнях голосу, паузах;

б) характеризується дотриманням однакового темпу, інтонації, сили голосу, висоти, звучності впродовж читання цього фрагменту тексту з метою його смислового увиразнення під час декламування всього

твору;

в) найбільш делікатний, ніжний за ефектом впливу на слухача; застосовується для читання ліричних текстів;

г) найчастіше застосовують промовці в публічних виступах перед широкою аудиторією, підпорядковуючи словесну дію чіткій меті – переконати слухача в правильності своїх слів; інтонація – урочиста, пафосна, заклична; цей метод визначальний для читання текстів гімнів, од, героїчних поем; іноді його застосовують для декламування саркастичних і сатиричних фрагментів чи самих творів;

г) використовується читцем для декламування текстів епічних, ліро-епічних; цим методом послуговуються для озвучення таких жанрів: байки, повісті, роману, оповідання, новели, статті, уривків із поем тощо; домінує інтонація оповіді.

4. *Фольклор – це:*

- 1) твори, авторство яких достовірно відомо;
- 2) вид мистецтва, що реалізується в письмовій формі та відображає внутрішній світ людини в системі суспільних відносин у конкретний історичний період;
- 3) особлива форма усної народної творчості, яка в словесних образах передає узагальнені уявлення про устрій світу і людської спільноти.

5. *Оповідання – це:*

- 1) невеликий художній твір, у якому подано словесний малюнок подій, пов'язаних із життям і діяльністю людей, або словесно змальована природа;
- 2) літературний твір, написаний невіршованою мовою;
- 3) прозовий твір про вигаданих осіб та події.

6. Установіть відповідність між методом виразного читання і визначенням:

- 1) поезія;
- 2) байка;
- 3) драма;

а) один із трьох літературних родів, який відображає життя в діях літературний твір, побудований у формі діалогу чи полілогу дійових осіб без авторської мови;

б) ритмічна словесна творчість, відмінна від прози; віршовані твори певного автора, нації чи епохи;

в) невеличкий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, у якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків.

7. Риторика – це:

- 1) основний розділ стилістики;
- 2) наука, яка досліджує ораторське мистецтво, майстерність публічного виступу перед певною аудиторією;
- 3) красномовство.

8. Виступ можна вважати публічним тоді, коли він:

- 1) відбувається безпосередньо перед досить великою й організованою аудиторією слухачів;
- 2) має форму полілогу;
- 3) наперед анонсований;
- 4) прізвище оратора, його посада і тема не доведені до слухачів заздалегідь.

Необхідно обрати два варіанти відповідей.

9. Установіть відповідність між методом виразного читання і визначенням:

- 1) доповідь;
- 2) повідомлення;
- 3) виступ;
- 4) лекція;
- 5) бесіда;

а) розгорнутий, наперед продуманий оратором діалог зі слухачами;

б) зв'язний розгорнутий науковий або науково-популярний виклад якого-небудь питання;

в) стисле, як правило, підготовлене повідомлення, під час обговорення якого-небудь наперед оголошеного питання (зазвичай, триває 3–5 хвилин);

г) короткий за тривалістю (5–10 хвилин) виступ, у якому розглядається одне питання чи проблема;

г) заздалегідь підготовлене розгорнуте повідомлення на конкретну тему (зазвичай, наукову, виробничу, політичну).

10. Публічний виступ має таку структуру:

- 1) вступ, основна частина, висновки;
- 2) вступ, аргументи, висновки;
- 3) вступ, дискусія, висновки.

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ ДЛЯ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ

Ранній вік (третій рік життя)

1. Вивчити напам'ять

Фольклор

«Кую, кую чобіток»

Кую, кую чобіток,
Подай, бабо, молоток,
Не подаси молоток –
Не підкую чобіток!

«Печу, печу хлібчик»

Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик.
Меншенькому – менший,
Більшенькому – більший.
Шусть у піч!
Шусть у піч!
Саджай – виймай,
Саджай – виймай.
Ріжу, ріжу
Я, куштую, – гам!

«Вийди, вийди, сонечко»

Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.
На весняні квіточки,
На маленькі діточки,

Там вони граються,
Тебе дожидаються.

«Котику сіренький»

Котику сіренький,
Котику біленький,
Котку волохатий,
Не ходи по хаті,
Не ходи по хаті,
Не буди дитяти.
Дитя буде спати,
Котик воркотати.
Ой на kota воркота,
На дитину дрімота.
А-а, а-а, а-а, я!

Твори українських письменників

Платон Воронько «Їжачок-хитрячок»

Їжачок-хитрячок
Із голок та шпичок
Пошив собі піджачок.
І у тому піджачку
Він гуляє по садку.
Натикає на голки
Груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
Він скликає цілий рід.

Марійка Підгірянка «Святий Миколаю»

Святий Миколаю,
Прийди до нас з раю,

Принеси нам дари
Кожному до пари.

Цукерки смачненькі,
Булочки пухкенькі,
Книжечок багато
Читати у свято.

2. Навчитись переказувати

Фольклор

«Курочка ряба»

Жив собі дід та баба, та була в них курочка ряба. Знесла курочка яєчко. Та не просте – золоте. Дід бив, бив – не розбив. Баба била, била – не розбила. Бігла мишка, хвостиком зачепила. Яєчко покотилося та й розбилося. Дід плаче. Баба плаче. А курочка кудкудаче:

– Не плачте, діду! Не плачте, бабо! Знесу я вам яєчко. Та не золоте, а просте.

«Рукавичка»

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, увізла в ту рукавичку та й каже:

– Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

– А хто-хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка. А ти хто?

– Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

– А хто-хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

– А я зайчик-побігайчик. Пустіть і мене!

– Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка – та до рукавички:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?

– А я лисичка-сестричка. Пустіть і мене!

– Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик – та й собі до рукавички, питається:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка-сестричка. А ти хто?

– Та я вовчик-братик. Пустіть і мене!

– Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся – біжить кабан.

– Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

– Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

– Оце лихо! Хто не набреде – та все в рукавичку!

Куди ж ти тут улізеш?

– Та вже влізу, – пустіть!

– Та що вже з тобою робити, – йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать кущі, вилазить ведмідь – та й собі до рукавички, реве й питається:

– А хто-хто в цій рукавичці живе?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

– Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустить і мене!

– Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

– Та якось будемо.

– Та вже йди, тільки скрасчку! Уліз і ведмідь, – семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить – лежить рукавичка і ворухиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, – так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

Молодший дошкільний вік (четвертий рік життя)

1. Вивчити напам'ять

Фольклор

«Павлику-равлику»

Павлику-равлику,
Вистав свої ріжки,
Тобі два, мені два,
Поділимось обидва.

«Я маленький пастушок»

Я маленький пастушок
Загорнувся в козушок
На скрипочку граю,
Вас усіх вітаю.

А ви, люди, чуйте,
Коляду готуйте –
Яблучка, горішки
Дітям для потішки.

Твори українських письменників

Павло Тичина «А я у гай ходила»

А я у гай ходила
по квітку ось яку!
А там дерева – люлі.
І все отак зозулі:
ку-
ку!

Я зайчика зустріла,
дрімав він на горбку.
Була б його спіймала –
Зозуля ізлякала:
ку-
ку.

Олександр Олесь «Пташка»

«Про що, пташко, нам співаєш
Пісню голосну?» –
«Я співаю всьому світу
Пісню про весну.

Про її квітки пахучі,
Про сади, гаї...
Раджу я і вам співати,
Дітоньки мої».

2. Навчитись переказувати

Фольклор

«Коза-дереза»

Були собі дід та баба. Поїхав дід на ярмарок та й купив собі козу. Привіз її додому, а рано на другий день посилає дід старшого сина ту козу пасти. Пас, пас хлопець її аж до вечора та й став гнати додому. Тільки до воріт став доганяти, а дід став на воротях у червоних чоботях та й питається:

– Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

– Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, тільки бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку, – тільки пила, тільки й їла!

От дід розсердився на сина, що він погано худоби доглядає, та й прогнав його.

На другий день посилає другого сина – меншого. Пас, пас хлопець козу аж до вечора та й став гонити додому. Тільки став до воріт доганяти, а дід став на воротях у червоних чоботях та й питається:

– Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

– Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку, – тільки пила, тільки й їла!

От дід і того сина прогнав.

На третій день посилає вже жінку. От вона погнала козу, пасла весь день; ввечері стала доганяти до двору, а дід уже стоїть на воротях у червоних чоботях та й питається:

– Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

– Ні дідусю, я й не пила, я й не їла: бігла через місточок, ухопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку, – тільки пила, тільки й їла!

От дід прогнав і бабу.

На четвертий день погнав він уже сам козу, пас увесь день, а ввечері погнав додому і тільки надігнав на дорогу, а сам навпростець пішов; став на воротях у червоних чоботях та й питається:

– Кізенько моя мила, кізенько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

– Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку, – тільки пила, тільки й їла!

От тоді дід розсердився, пішов до коваля, висталив ніж, став козу різати, а вона вирвалася та й утекла в ліс. У лісі бачить коза зайчикову хатку, – вона туди вбігла та й заховалася на печі.

От прибігає зайчик, коли чує – хтось є в хатці. Зайчик і питається:

– А хто, хто в моїй хатці?

А коза сидить на печі та й каже:

– Я, коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена!

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету,–

Тут тобі й смерть.

От зайчик злякався, вибіг із хатки, сів під дубком. Сидить та й плаче. Коли йде ведмідь та й питається:

– Чого ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

– Як же мені, ведмедику, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А ведмідь:

– От я його вижену! Побіг до хатки:

– А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

– Я, коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена!

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету,–

Тут тобі й смерть!

Ведмідь і злякався.

– Ні, – каже, – зайчику-побігайчику, не вижену – боюсь.

От ізнов пішов зайчик, сів під дубком та й плаче.
Коли йде вовк і питається:

– А чого це ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

– Як же мені, вовчику-братику, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А вовк:

– От я його вижену!

– Де тобі його вигнати! Тут і ведмідь гнав, та не вигнав.

– Отже, вижену.

Побіг вовк до хатки та й питається:

– А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

– Я, коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена!

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету,–
Тут тобі й смерть!
Вовк і злякався.

– Ні, – каже, – зайчику-побігайчику, не вижену – боюсь.

Зайчик ізнов пішов, сів під дубком та й плаче.
Коли біжить лисичка, побачила зайчика та й питається :

– А чого ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

– Як же мені, лисичко-сестричко, не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А лисичка:

– От я його вижену!

– Де тобі, лисичко, його вигнати! Тут і ведмідь гнав – не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, а то ти!

– Отже, вижену.

Побігла лисичка до хати та:

– А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

– Я, коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена!

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету,–

Тут тобі й смерть!

От лисичка теж злякалась.

– Ні, – каже, – зайчику-побігайчику, не вижену – боюсь.

Пішов зайчик, сів під дубком та й знову плаче.
Коли це лізе рак-неборак та й питається:

– Чого ти, зайчику-побігайчику, плачеш?

– Як же мені не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А рак:

– От я його вижену!

– Де тобі його вигнати! Тут ведмідь гнав, та не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, і лисиця гнала, та не вигнала, а то ти!

– Отже, вижену!

От поліз рак у хатку та й питається:

– А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

– Я, коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена!

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету, –

Тут тобі й смерть!

А рак усе лізе та лізе, виліз на піч та:

– А я, рак-неборак,

Як ущипну, – буде знак!

Та як ущипне козу клешнями!.. Коза як замакає, та з печі, та з хати – побігла, тільки видно! От тоді зайчик радий, прийшов у хатку та так уже ракові дякує. Та й став жити в своїй хатці.

3. Навчитись виразно читати

Твори українських письменників

Іван Франко «Лисичка і Журавель»

Лисичка з Журавлем дуже заприятелювали. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості:

– Приходь, Журавлику! Приходь, любчику! Чим хата багата, тим і вгощу.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тоненько по тарілці та й поставила перед Журавлем.

– Призволяйся, не погордуй. Сама варила.

Журавель стук, стук дзьобом – нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всієї не з'їла.

А коли кашки не стало, вона й говорить:

– Вибачай, кумочку, більше не маю чим угощати.

– Спасибі й за те, – пісним голосом промовив Журавель. – А ти б, Лисичко, до мене завтра в гості прийшла.

– Добре, Журавлику, прийду, чому не прийти, – каже Лисичка.

Другого дня приходять Лисичка, а Журавель наварив м'яса, буряків, квасольки, картопельки. Покришив дрібненько, склав у високий глечик з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

– Їж, кумонько. Не погордуй, любя моя, – припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка – смачно пахне. Встромляє голову в глечик – не йде голова. Пробує лапкою – не витягне. Крутиться Лисичка, скаче навколо глечика, а Журавель їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не виїв.

– Вибач, любонько, – каже, випорожнивши глечика, – чим хата багата, тим і рада, а більше на цей раз нічого немає.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостинність. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїстися, а тут прийшлося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлями приятелювати.

Середній дошкільний вік (п'ятий рік життя)

1. Вивчити напам'ять

Фольклор

«Іди, іди, дощику»

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
В полив'янім горщику!
Іди, іди, дощику,
Цебром, відром, дійницею
Над нашою пашницею!
Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику!

«Котилася торба з високого горба»

Котилася торба
З високого горба.
А в тій торбі
Хліб-паляниця,
З ким захочеш,
З тим поділися.

Твори українських письменників

Тарас Шевченко «Зацвіла в долині»

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,

Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

Леся Українка «На зеленому горбочку»

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило
І хатинку звеселило.

Наталя Забіла «Жовтень»

Подивись: на видноколі
мов змінилися ліси.
Хто це їх у жовтий колір
так барвисто покрасив?

Ось край річки жовті клени
і берези золоті.
Лиш ялиночки зелені
залишились в самоті.

І пишаються дерева

золотим своїм вбранням.
– Це якийсь маляр, напевно,
догодити хоче нам.

А маляр цей –
місяць Жовтень –
у відерцях чарівних
жовту фарбу перебовтав
і розбризкує по них.

2. Навчитись переказувати

Фольклор

«Пан Коцький»

В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити. От хазяїн його взяв та й вивіз у ліс, думає: «Нащо він мені здався, тільки дурно буду годувати, – нехай лучче в лісі ходить».

Покинув його й сам поїхав.

Коли це приходить до кота лисичка та й питає його:

– Що ти таке?

А він каже:

– Я – пан Коцький.

Лисичка й каже:

– Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду.

Він і згодився. Веде його лисичка до своєї хати, – так уже йому годить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

– Лисичко-сестричко, прийду я до тебе на досвітки.

А вона йому:

– Є у мене тепер пан Коцький, то він тебе розірве.

Заєць розказав за пана Коцького вовкові, ведмедеві, дикому кабанові.

Зійшлися вони до купи, стали думати, як би побачити пана Коцького, – та й кажуть:

– А зготуймо обід!

І взялися міркувати, кому по що йти. Вовк каже:

– Я піду по м'ясо, щоб було що в борщ.

Дикий кабан каже:

– А я піду по буряки і картоплю.

Ведмідь:

– А я меду принесу на закуску.

Заєць:

– А я капусти.

От роздобули всього, почали обід варити. Як зварили, почали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

– Я не підбіжу, як доведеться тікати.

Кабан:

– А я теж неповороткий.

Вовк:

– Я старий уже і трохи недобачаю.

Тільки зайчикові й приходитьсь.

Прибіг заєць до лисиччиної нори, коли це лисичка вибігає, дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати, та й питає його:

– А чого ти прийшов?

Він і каже:

– Просили вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла зі своїм паном Коцьким на обід.

А вона йому:

– Я з ним прийду, але ви поховайтесь, бо він вас розірве.

Прибігає зайчик назад та й хвалиться:

– Ховайтесь, казала лисичка, бо він як прийде, то розірве нас.

Вони й почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кущем, кабан заривається у хмиз, а зайчик лізе в кущ.

Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу, а він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже:

– Ма-у!.. Ма-у!.. Ма-у!..

А ті думають: «От вражого батька син, ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Виліз пан Коцький на стіл та почав їсти, аж за ушима лящить. А як найвсь, то так і простягсь на столі.

А кабан лежав близько столу в хмизі, та якось комар і вкусив його за хвіст, а він так хвостом і крутнув; кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст. Кабан як схопиться, та навтіки!

Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів.

Ведмідь як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереву, та до такого доліз, що й дерево не здержало – так він додолу впав – гуп! – та просто на вовка, – мало не роздавив сердешного.

Як схопляться вони, як дременуть, то тільки видко. Заєць і собі за ними – забіг не знає куди... А потім посходились та й кажуть:

– Такий малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв!

3. Навчитись виразно читати

Твори українських письменників

Василь Сухомлинський «Фіалка і бджілка»

Подружили бджілка і фіалка. Фіалка в полі дивилась на світ своїм радісним фіолетовим оком. А

бджілка жила у вулику. Багато разів на день прилітала бджілка до фіалки – брала пилок і нектар. Раділа фіалка своїй подрузі.

Та ось прилетіла бджілка, дивиться, а фіалка закрила свою квітку, схилила журливо голівку.

– Чому це ти, фіалко, зажурилася, чому квітку свою закрила? – питає бджілка.

– Ой, лети, бджілко, додому, бо негода наближається. Буде великий дощ.

Прилетіла бджілка додому. І справді, пішов дощ.

Старший дошкільний вік (шостий рік життя)

1. Вивчити напам'ять

Фольклор

«Нова радість стала»

Нова радість стала, яка не бувала:

Над вертепом звізда ясна на весь світ засіяла.

Де Христос родився, з Діви воплотився,

Як чоловік, пеленами убого повився.

Пастушки з ягнятком перед тим дитятком

На колінця припадають, Царя-Бога вихваляють.

– Ой ти, Царю, Царю, небесний Владарю,

Даруй літа щасливії цього дому господарю.

Цього дому господарю і цій господині,

Даруй літа щасливії нашій славній Україні!

«Ходить гарбуз по городу»

Ходить гарбуз по городу
Питається свого роду:
«Ой, чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?»

Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
«Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Обізувались огірочки,
Гарбузові сини й дочки:
«Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Обізвалась морковиця,
Гарбузова сестриця:
«Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Обізувались буряки,
Гарбузові свояки:
«Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Обізвалась бараболя,
А за нею і квасоля:
«Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Обізвався старий біб:
«Я піддержав увесь рід!
Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові».

Ой ти, гарбуз, ти перистий,
Із чим тебе будем їсти?
«Миску пшона, кусок сала –
От до мене вся приправа!»

Твори українських письменників

Тарас Шевченко «Садок вишневий...»

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Сидір Воробкевич «Мово рідна, слово рідне»

Мово рідна, слово рідне!

Хто вас забуває,

Той у грудях не серденько,

А лиш камінь має.

Як же мову ту забути,

Що нею учила

Нас всіх ненька говорити,

Ненька наша мила.

Ой, шануйте, поважайте

Ріднесеньку мову,

І навчайтесь розмовляти

Своїм рідним словом.

Мово рідна, слово рідне!

Хто вас забуває,

Той у грудях не серденько,

А лиш камінь має.

Наталя Забіла «Білі котики»

На вербі, на пагіллі,

Білі-білі котики.

Доторкнуться лагідно

Лоскотливим дотиком,

Доторкнуться котики,

Білі, невеличкі,

До руки, до ротика,

До моєї щічки.

Відламаю гілочку,
Гілочку-вербичку,
Та поставлю в пляшечку,
В пляшечку, в водичку,

Щоб листочки-стрілочки
Стали розвиватися
На вербовій гілочці
У моїй кімнатці.

2. Навчитись переказувати

Народний фольклор

«Кирило Кожум'яка»

Колись був у Києві якийсь князь, лицар, і був коло Києва змій, і щороку посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.

Ото прийшла черга вже й до дочки самого князя. Нічого робить, коли давали городяни, треба й йому давати. Послав князь свою дочку в дань змієві. А дочка була така хороша, що й сказати не можна. То змій її й полюбив. От вона до нього прилестилась та й питається раз у нього:

– Чи є, – каже, – на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

– Є, – каже, – такий – у Києві над Дніпром... Як вийде на Дніпро мочити кожі (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом, і як набрякнуть вони водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплюсь за них, чи витягне-то він їх? А йому байдуже: як поцупить, то й мене з ними трохи на берег не витягне. От того чоловіка тільки мені й страшно.

Князівна і взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати і на волю до батька дістатись? А

при ній не було ні душі, – тільки один голубок. Вона згодувала його за щасливої години, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі і написала до отця.

– От так і так, – каже, – у вас, тату, є в Києві чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожум'яка. Благайте ви його через старих людей, чи не схоче він із змієм побитися, чи не визволить мене, бідну, з неволі! Благайте його, таточку, і словами, і подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово! Я за нього і за вас буду довіку Богу молитися.

Написала так, прив'язала під крильцем голубові та й випустила у вікно. Голубок злинув під небо та й прилетів додому, на подвір'я до князя. А діти саме бігали по подвір'ї та й побачили голубка.

– Татусю, татусю! – кажуть. – Чи бачиш – голубок від сестриці прилетів!

Князь перше зрадів, а далі подумав-подумав та й засумував:

– Це ж уже проклятий ірод згубив, видно, мою дитину!

А далі приманув до себе голубка, глядь, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так. Ото зараз покликав до себе всю старшину.

– Чи є такий чоловік, що прозивається Кирилом Кожум'якою?

– Є, князю. Живе над Дніпром.

– Як же б до нього приступитись, щоб не образився та послухав?

Ото с'як-так порадилися та й послали до нього самих старих людей. Приходять вони до його хати, відчинили помалу двері зо страхом та й злякалися. Дивляться, аж сидить сам Кожум'яка долі, до них спиною, і м'не руками дванадцять кож, тільки видно, як

коливає отакою білою бородою! От один з тих посланців: «Кахи!»

Кожум'яка жажнувся, а дванадцять кож тільки трісь! Обернувся до них, а вони йому в пояс:

– От так і так: прислав до тебе князь із просьбою...

А він і не дивиться: розсердився, що через них та дванадцять кож порвав.

Вони знов давай його просити, давай його благати. Стали навколішки... Шкода! Просили-просили та й пішли, понуривши голови.

Що тут робитимеш? Сумує князь, сумує і вся старшина.

– Чи не послати нам іще молодших?

Послали молодших – нічого не вдіють і ті. Мовчить та сопе, наче не йому й кажуть. Так розібрало його за ті кожі.

Далі схаменувся князь і послав до нього малих дітей. Ті як прийшли, як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав та й каже:

– Ну, для вас я вже зроблю. Пішов до князя.

– Давайте ж, – каже, – мені дванадцять бочок смоли і дванадцять возів конопель!

Обмотавсь коноплями, обсмолився смолою добре, взяв булаву таку, що, може, в ній пудів десять, та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

– А що, Кирило? Прийшов битися чи миритися?

– Де вже мириться? Битися з тобою, з іродом проклятим!

От і почали вони битися – аж земля гуде. Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так кусок смоли й вирве, що розбіжиться та вхопить, то так жмуток конопель і вирве. А він його здоровенною булавою як улупить, то так і вжене в землю. А змій, як

вогонь, горить, – так йому жарко, і поки збігає до Дніпра, щоб напиться, та вскочить у воду, щоб прохолодиться трохи, то Кожум'яка вже й обмотавсь коноплями і смолою обсмоливсь. Ото вискакує з води проклятий ірод, і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою тільки луп! Що розженеться, то він, знай, його булавою тільки луп та луп, аж луна йде. Бились-бились – аж курить, аж іскри скачуть. Розігрів Кирило змія ще лучче, як коваль леміш у горні: аж пирхає, аж захлинається, проклятий, а під ним земля тільки стогне.

А тут у дзвони дзвонять, молебні правлять, а по горах народ стоїть, як неживий, зіціпвши руки, жде, що то буде! Коли ж зміюка – бубух! Аж земля затряслась. Народ, стоячи на горах, так і сплеснув руками: «Слава тобі, Господи!»

От Кирило, вбивши змія, визволив князівну і віддав князеві. Князь уже не знав, як йому й дякувати. Та вже з того-то часу і почало зватися те урочище в Києві, де він жив, Кожум'яками.

3. Навчитись виразно читати

Твори українських письменників

Євген Гуцало «Якого кольору слова?»

Небо чисте, по-молодому усміхнене. Воно синіє, наче там висіяно море волошок, і фіалок, і півників, і ще всячину квітів, що не в'януть, хоч би яка була спека, і не схилять голівок у жалобі, хоч би яке сонце пекло.

Мабуть, тому вподобав я дивитись на небо, що з-поміж усіх кольорів найдужче люблю синій. Він мені скрізь увижається, й коли я бачу щось сине – чи квітку, чи очі, чи дівоче плаття, чи просто чую саме слово «синій», –

враз мені стає добре, я щасливий, і душа моя сміється й грає так, як грають проти сонця збиті на ставу бризки води.

Іноді все в цьому світі уявляється мені синім: ото начебто ростуть сині тополі над синьою дорогою, їдуть сині вози, запряжені синіми кіньми, перепадають сині дощі. І як було б цікаво, якби раптом посеред зими випав на наше село синій сніг, синя завірюха зухурделила-зареготала!

Але чомусь не можу уявити, щоб молоко нашої корови Лиски було синє. Ще можу припустити, що Лиска наша геть уся посиніла й великі очі її стали сині, а от молоко залишається для мене білим, хоч і як силкуюся побачити його синім. І чомусь так само сметана для мене біліє, і сир, і вареники з сиром.

А якого кольору слова?

Тихесенько вимовляю слово «зелений», і постає переді мною все зелене, і я вже чомусь не сумніваюсь, що й саме це слово зеленого кольору. Вимовляю слово «мама» – і ввижається мені добра її усмішка, каре іскристе мерехтіння в очах, ласкаве звучання голосу. Жоден колір, либонь, не пов'язується з її образом, тільки здається, наче сяє чимось золотистим від очей, вишневим од губ, яблуками-антонівками від рук – і за всім цим щемко постає слово «рідна», яке, здається, саме зовсім позбавлене кольору, а тільки дороге воно, ніжне, хвилююче, мов усі кольори разом узяті.

А слово «осінь» – жовте, бо восени дозрівають усі грушки в нашому садку, всі яблука. Спершу вони світяться поміж листям молодесеньким жовтим полум'ям, потім починають потроху падати на землю, згодом усе рясніше... Й одного дня залишається на гіллі саме тільки жовте, недогоріле листя.

Слово «осінь» туге й жовте, наче віск.

Слово «пролісок» – біле, й чомусь од нього пахне сніжком, який починає танути, й гострою весняною

землею, й торішнім перепрілим листям. Слово «зозуля» якесь ніжне, зелененьке, мов пух на вербах, бо коли зозуля починала кувати в цьому році, то зелень на деревах була молода й свіжа, а вербовий цвіт опадав на воду, й здавалось, що вода зацвіла ніжним смарагдовим пушком.

Пролетіла над подвір'ям ворона, пронесла в дзьобі галузку, я подумав, що то вона понесла своє чорне слово. Бо слово «ворона» – чорне.

От цікаво – а ворона знає, що її звати вороною? А собаки знають, що вони собаки? А вівці, а воли, а коні?

А наша корова Лиска знає, що її звати Лискою!

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Загальне поняття про мову і мовлення, культуру мови і культуру мовлення.
2. Зміст понять «національна мова», «діалект», «літературна мова», «сучасна українська літературна мова».
3. Функції мови і мовлення.
4. Комунікативні ознаки культури мови: правильність, точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доречність.
5. Основні різновиди мовлення.
6. Проблема співвідношення мови і мислення.
7. Значення культури мовлення в професійній діяльності вихователя.
8. Шляхи підвищення власної мовленнєвої культури.
9. Мовна норма – центральне поняття культури мови.
10. Типологія мовних норм.
11. Відображення норм сучасної літературної мови у сфері кодифікації.
12. Шляхи оволодіння нормами літературної мови.
13. Стилїстика як наука.
14. Поняття стилю мовлення.
15. Характеристика розмовно-побутового стилю.
16. Характеристика наукового стилю.
17. Характеристика офіційно-ділового стилю.
18. Характеристика публіцистичного стилю.
19. Характеристика художнього стилю.

20. Фоностилістика та її основні засоби.
21. Лексична стилістика та її основні засоби.
22. Фразеологічна стилістика та її основні засоби.
23. Словотворча стилістика та її основні засоби.
24. Морфологічна стилістика та її основні засоби.
25. Синтаксична стилістика та її основні засоби.
26. Складові частини техніки мовлення: дихання, голос, дикція, орфоепія, наголос.
27. Місце засобів логіко-емоційної виразності в системі виразного читання.
28. Позамовні засоби виразності (поза, жести, міміка).
29. Поняття виразного читання.
30. Літературознавчий аналіз твору.
31. Виконавський (дійовий) аналіз твору.
32. Партитура тексту.
33. Методи виразного читання.
34. Фольклор і література: спільні та відмінні ознаки.
35. Загальні рекомендації до читання дітям дошкільного віку, розповідання і вивчення напам'ять.
36. Проза як літературознавче поняття.
37. Техніка читання прозових творів.
38. Види оповідань.
39. Особливості читання оповідань.
40. Казка як літературний жанр.
41. Читання казок.
42. Поняття поезії в літературознавстві.
43. Особливості виконання поетичних творів.
44. Робота з текстами малих фольклорних жанрів.

- 45. Байка як літературний жанр.
- 46. Особливості виразного читання байки.
- 47. Драма як літературознавчий термін.
- 48. Специфіка читання драматичних творів.
- 49. Види театральної діяльності в ЗДО та їх характеристика.
- 50. Публічний виступ.
- 51. Жанри сучасного публічного мовлення.
- 52. Загальні вимоги до публічного виступу та специфіка його структури.
- 53. Підготовка публічного виступу.
- 54. Врахування особливостей аудиторії.
- 55. Вимоги до особистості оратора.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Авт. група: Байєр О. М. та ін.; Під наук. кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_no_vu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Культура мовлення : навчальний посібник. Миколаїв : НУК, 2023. 228 с.
3. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівець, 2023. 210 с.
4. Карпенко О. Методика роботи з дитячою книжкою та виразне читання : методичні матеріали до семінарських занять та самостійної роботи [для фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта»]. Дрогобич : Посвіт, 2023. 88 с.
5. Середа І. В. Дитяча дошкільна література та виразне читання : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв : Видавець Румянцева Г. В., 2023. 142 с.

Допоміжна

1. Ватаманюк Г. Робота з дитячою книгою в закладі дошкільної освіти: теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2023. 488 с.
2. Дитяча література. Методичні рекомендації для студентів-філологів / Н. Кириленко. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 116 с.

3. Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) ОП «Українська мова і література. Зарубіжна література», ОП «Українська мова і література. Англійська мова і література» філологічного факультету ДВНЗ УжНУ. Ужгород : ДВНЗ УжНУ, 2023. 38 с.

4. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 248 с.

5. Стандарт державної мови «Український правопис». Офіційне видання. Київ : Національна комісія зі стандартів державної мови, 2026. 426 с.

6. Теорія і практика культури мови : курс лекцій : для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта / укладачі : Голубовська І. В., Підгурська В. Ю., Гаращук К. В. Житомир, 2024. 70 с.

7. Шостак О. Значення мовного етикету в становленні особистості майбутнього педагога. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали V Міжнародних педагогічних читань, присвячених 70-річчю від дня народження професора Тамари Поніманської, м. Рівне, 28 листопада, 2024 р.* Рівне : О. Зень, 2024. С. 312–315.

8. Шостак О. О. Культура мовлення педагога і шляхи її вдосконалення. *Засоби і прийоми, які сприяють розвитку й комунікації педагогів та дітей з особливими освітніми потребами : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 30 січня – 12 березня 2023.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 109-111.

9. Шостак О. О., Михальчук Р. Ю. Роль мовленнєвої культури в професійній діяльності педагога. *Theoretical and practical research in 2024 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2025. P. 122–126.*

10. Шостак О. Особливості театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28–29 березня 2023 р.) / за ред. О. П. Демченко, Н. О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2023. Вип. 12. С. 396-397.*

11. Шостак О. О. Панасюк А. В. Значення художньої літератури для формування навичок переказу в дітей дошкільного віку. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, January 20, 2023. Amsterdam, The Netherlands : European Scientific Platform. 2023 P. 199-200.*

12. Шостак О. О. Розвиток відчуття ритму в дітей із порушеннями мовлення з використанням художніх творів. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 43. Том 2. С. 52-55.*

13. Шостак О. Роль малих фольклорних жанрів для розвитку виразності мовлення дітей дошкільного віку з дислалією. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 4. С. 258-263.

14. Шостак О. О., Семенюк І. Ю. Особливості художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: збірник наукових праць з матеріалами VI Міжнародної наукової конференції, м. Вінниця, 8 березня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С. 189–190.*

15. Шостак О., Семенюк І. Ю. Роль виразного читання поезій для розвитку інтонаційної сторони мовлення в старших дошкільників. *Інновації в дошкільній освіті: теорія, досвід, перспективи: збірник I Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю (22 травня 2024 року, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. А. Бубін, Є. Дурманенко, М. Замелюк. Луцьк, 2024. С. 322–325.*

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. Всеосвіта. Національна освітня спільнота: <https://vseosvita.ua/>
2. Електронна бібліотека Інституту модернізації змісту освіти: <https://lib.imzo.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека РДГУ: [library.rshu.edu.ua](http://library.rshu.edu.ua;); репозитарій РДГУ: <http://repository.rshu.edu.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://nbuv.gov.ua>
5. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека: http://catalog.lib.rv.ua/cgi-bin/irbis64r_17/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&LNG=uk
6. Урок української мови. Авраменко. ON-LINE. Сніданок з 1 + 1: <https://youtu.be/A3284l4aYQw> та ін.

7. Фейсбук-групи: «Література та ігри для ДНЗ / ЗДО» :

<https://www.facebook.com/groups/1791241010960422/> ;

«Зошити та альбоми для дошкільників» :

<https://www.facebook.com/groups/390987885664872/>.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації до практичних та
лабораторних занять і виконання завдань для
самостійної роботи з дисципліни
«Культура мовлення з практикумом виразного
читання»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта
галузі знань А Освіта
(освітня програма «Дошкільна освіта»)

Укладач:

Шостак Ольга Олександрівна

Підписано до друку: 2026 р.
Папір друк. 60×84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 0,7

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12